

Sundbybergs Rebeller

Syndikalismen i Sundbyberg 1910 – 1920

”Låt frihet, solidaritet och
sjelfansvar bli verklighet
och ej blott tomma fraser”

F.H. Sundberg, Sundbybergs LS
verksamhetsberättelse 1922

Pk-uppsats (ht 98)
Ekonomisk historiska institutionen
Stockholms universitet
Författare: Per Lindblom
Handledare: Kristian Falk
Seminarieledare: Sture Martinius

Innehållsförteckning

Inledning	2
Forskningsläget	2
Syfte och metod	3
Frågeställningar	4
Underlaget	5
Om syndikalismen	6
Om Sundbyberg	6
Syndikalismen i Sundbyberg 1910–1920	7
Mötesverksamhet	15
Medlemskapet	16
Facklig strategi	19
Solidaritet	22
Slutsatser	25
Avslutande diskussion	26
Referenser	28

Inledning

Det sägs ofta att arbetarrörelsen alltid varit stark i Sundbyberg. Det lilla samhället, sedermera köpingen och slutligen staden, beläget ett par kilometer norr om Stockholm, har också blivit känt som ett starkt socialdemokratiskt fäste. Socialdemokraterna har länge varit den ledande politiska kraften på platsen, både politiskt och fackligt. Jag tror att denna bild behöver nyanseras eftersom mycket lite har skrivits eller är känt om arbetarrörelsens, eller om man så vill socialismens, övriga grenars verksamhet i samhället. Förutom socialdemokraterna var även ungsocialisterna, syndikalisterna och vänstersocialisterna organiserade i Sundbyberg under den undersökta perioden.

Med den här uppsatsen vill jag försöka kartlägga en av de grenar som stod i opposition till den dominerande socialdemokratin, nämligen syndikalismen. De främsta anledningarna till valet av syndikalisterna som studieobjekt är att rörelsens historia är den som är minst känd eller omskriven då det gäller Sundbyberg. Ingen har heller tidigare forskat om syndikalismen på lokal nivå vid den så kallade pionjärtiden som kan sägas inträffa åren 1910–1920.

Den svenska socialdemokratin utmanades från vänster långt innan kommunismens inträde på den svenska politiska arenan. Det första hotet kom från partiets eget ungdomsförbund. Under ledning av bland andra Hinke Bergegren propagerade de så kallade ungsocialisterna bland annat för anarkismens idéer vid seklets början. År 1910 bildades en ny fackföreningsrörelse som fick namnet SAC (Sveriges Arbetares Centralorganisation) vars ambition var att undantränga det socialdemokratiska LO och föra den svenska arbetarrörelsen in på syndikalismens väg. Med historiens facit i hand vet vi att syndikalisterna aldrig lyckades ro den uppgiften i hamn. Vi vet också att de ändå kom att bli dominerande på många platser i Sverige och inom ett flertal yrkesgrupper under många år. Striden blev hård och alltför viktig för att nonchaleras av forskningen.

Forskningsläget

Trots att den svenska arbetarrörelsens historia kan sägas vara ett i det närmaste minutiöst utforskat område har den syndikalistiska delen av denna länge glömts bort eller förbisetts. Ett exempel på detta är Ronny Ambjörnssons uppmärksammade studie *Den skötsamme arbetaren*. Trots att ett LS (Lokal Samorganisation) tillhörande SAC bildats, i den av Ambjörnsson undersökta platsen Holmsund under perioden, nämns inte detta med ett enda ord. I andra länder är läget annorlunda. I USA har ett otal undersökningar publicerats om den stridbara fackföreningsrörelsen Industrial Workers of the World. Vad gäller Spanien, där syndikalismen länge var arbetarrörelsens dominerande gren, efterlyser historikerna nu forskning om socialdemokratin och kommunismen för att möjliggöra framtida jämförande studier med den omfattande litteraturen om den spanska syndikalismen.¹

Först på senare år har ett intresse för den svenska syndikalismen kunnat skönjas i akademiska kretsar. Historikern Lennart K. Perssons avhandling från 1975, *Syndikalismen i Sverige 1903–1922*, är mig veterligen den första omfattande vetenskapliga studien på området.

¹ Se t. ex. intervju med historieprofessorerna Michael Seidman och Julián Casanova, som gjordes av uppsatsförfattaren i samband med en forskningskonferens om syndikalismen i Stockholm våren 1998, *Arbetaren* 16/98, sid. 8-13.

Det har länge funnits ett antal myter kring SAC och syndikalismen i Sverige. Myter som de svenska syndikalisterna, medvetet eller omedvetet, ofta själva spridit. En av dessa är att SAC gick från en ursprunglig ultrarevolutionär syndikalism, med generalstrejken som medel, till en mer pragmatisk linje först under den så kallade förnyelsedebatt som fördes inom SAC på 1950-talet. En annan sådan myt är att SAC marginaliserades först efter det samarbetsavtal som skrevs mellan LO och SAF i Saltsjöbaden 1938. Dessa så kallade mytbildningar sattes i viss mån på pränt i SACs jubileumsskrift från 1960, som skrivits av två av den syndikalistiska rörelsens kändare namn, Karl Bergkvist och Evert Arvidsson. Bergkvist och Arvidsson hävdar att SAC på allvar omprövade sin inställning till revolutionen först under 1950-talet.

Med Lennart K. Persson i spetsen har forskningen kommit till slutsatsen att SAC omprövade sina idéer och sin strategi redan på 1920-talet. Christer Lundh, ekonomhistoriker i Lund, diskuterar den tidiga ideologiska debatten inom SAC i studien *Den svenska debatten om industriell demokrati 1919–1924*. Historikern Eva Blomberg har i avhandlingen *Män i Mörker* och i det förberedande arbetet *Samhällets fiender* visat hur syndikalisternas utstötning ur det svenska folkhemsbygget påbörjades långt innan 1938. Ekonomhistorikern Kristian Falk är inne på liknande banor. I licentiatuppsatsen *Från registermetod till producentkooperation* visar han bland annat hur SAC omprövade sina kampmetoder från 1922 till 1952.

Efter att Persson publicerat sin avhandling utbröt också en hetsig debatt med Evert Arvidsson, en av författarna till SACs jubileumsskrift som också länge fungerat som redaktör för tidningen *Arbetaren*. Arvidsson menade att ”endast ‘trevande spår’ av evolutionärt nytänkande kunde skönjas”² under det tidiga 1920-talet. Persson i sin tur menade att huvudvapnet under 1920-talet var registret och att generalstrejkstanken därmed inte längre var bärande i SAC. Den gamle aktivisten Arvidsson replikerade genast att historikern Perssons metod att tolka en organisations verksamhet och ideologi med protokoll och resolutioner som enda hjälpmedel var diskutabel.³

Syfte och metod

Jag har länge saknat ett kompletterande perspektiv till den tidigare övergripande forskningen, på vad man kan kalla makronivå, kring SACs tillkomst, ideologiska utveckling och kampmetoder. Genom att undersöka ett enskilt LS vill jag upprätta en praktisk och jordnära referensram till den svenska forskning som hittills målat med en långt bredare pensel.

Genom att noggrant gå igenom ett enskilt LS dokumentation vill jag försöka kartlägga syndikalisternas verksamhet på basnivå eller, om man så vill, mikronivå. Min ambition är att åstadkomma en dubbelverkande effekt, det vill säga att uppsatsen ska kunna användas som grundmaterial för andra frågeställningar än mina egna och även att arbetet ska kunna fungera som något av en pendang till tidigare forskning på makronivå kring det tidiga SAC. Man bör dock komma ihåg att trots att LS var en del av den helhet som utgjordes av centralorganisationen SAC så var också varje LS unikt. LS präglades i hög grad av de lokala förutsättningarna och av de enskilda människor som deltog i dess arbete.

² Falk, sid 21.

³ För en sammanfattning av debatten mellan Persson och Arvidsson, se Falk, sid 21-23.

I sin undersökning om arbetarna i Holmsund, Den skötsamme arbetaren, talar Ronny Ambjörnsson om vad han kallar de skötsamma arbetarna. De ”skötsamma” beskrivs, till skillnad från de ”bråkiga”⁴, som ordningsamma arbetare som genom bland annat idogt städande av de egna hemmen, nykterhet och förmåga att organisera studiecirkel och dylikt, kunde hålla fattigdomens värsta avigsidor borta från sina egna liv, samt med tiden även avancera på samhällsstegen med hjälp av självstudier och föreningsliv. I undersökningen glömmer eller undviker Ambjörnsson att nämna att det i Holmsund bildats ett LS av SAC. Eva Blomberg spinner i Samhällets fiender, en undersökning av syndikalistiska gruvarbetare i Dalarna, vidare på Ambjörnssons tema. Hon menar att syndikalisterna inom ramen för skötsamhetskulturen också kunde karaktäriseras som de ”odisciplinerade” eller de ”egensinniga” arbetarna.⁵ Här är det något som inte stämmer. Om Ambjörnsson utesluter syndikalisterna från de ”skötsamma” borde han med ”skötsam” istället mena ”lydig”. Min hypotes är att syndikalisterna helt enkelt inte passar in i Ambjörnssons modell. Syndikalisterna var inte mindre renliga, bildningsförstående eller nykterhetsivrande än andra organiserade grupper av arbetare. Däremot var de nog inte lika benägna att lyda överheten eller lika intresserade av att upprätta ”samförstånd” med arbetsgivare och andra företrädare för det ”bestående” samhället som de socialdemokratiskt orienterade arbetarna. Det är detta Blomberg menar med ”odisciplinerad” – inte ”slarvig” eller ”smutsig”.

Frågeställningar

Att SAC var en mycket stridbar fackförening som utkämpade ett otal strider med arbetsgivare och konkurrerande LO-fack runtom i Sverige är allmänt känt, men vad är det egentligen man talar om? Hur fungerade LS i praktiken? Hur såg mötesverksamheten ut? Hur gick det till då LS organiserade strejker och blockader? Undersökningen har spaltats upp i följande punkter: Medlemskap, Mötesverksamhet, Facklig strategi och Solidaritet. Hur tog sig dessa kärnpunkter sitt uttryck hos syndikalisterna i Sundbyberg?

Jag är väl medveten om att ovanstående punkter, då det kommer till att undersöka ett LS verksamhet, ofta går in i varandra, beror av varandra eller är alltför sammanlänkade för att kunna särskiljas. Facklig strategi, till exempel, består ofta till väldigt stor del av solidaritet och så vidare. Valet av just dessa fyra punkter kan givetvis diskuteras. Trots att Agitation och Studier också skulle kunna utgöra lämpliga alternativ, tror jag att de punkter jag valt bäst fyller funktionen att ringa in och beskriva ett LS verksamhet.

Jag tror mig minnas att någon gammal syndikalist någon gång berättade att det förr om åren fanns ett talesätt som sade att ”SAC gör halt vid fabriksportarna.” Med detta menades att SAC lyckades dåligt med att organisera industri- och fabriksarbetare. Sundbyberg var en utpräglad industristad och en av mina hypoteser är att syndikalismen i Sundbyberg möjligen skiljde sig från vad som gällde på många andra orter i det avseendet. En annan frågeställning är kanske främst lokalhistorisk: Hur utvecklades syndikalismen i det lilla samhället Sundbyberg? Vilka yrkesgrupper var tongivande och hur såg verksamheten ut?

Dessvärre gör uppsatsens begränsade omfång det omöjligt att vare sig belägga eller vederlägga tidigare forskning om SACs förändring över tid med Sundbyberg som praktiskt exempel.

⁴ Magnusson, sid. 11-56.

⁵Blomberg: Samhällets fiender, sid. 22.

Det blir därför svårt att uttömmande besvara frågan om socialdemokraternas hegemoni i Sundbyberg verkligen var så total och om syndikalisterna någonsin kunde utmana socialdemokratin i det starka fästet Sundbyberg? För detta hade ett längre tidsperspektiv behövts.

Underlaget

Undersökningen bygger till stora delar på sundbybergssyndikalisternas mötesprotokoll. Protokollen speglar förstås syndikalisternas egna bedömningar och värderingar, men att kalla dem tendentiösa känns likväl onödigt. Mötesprotokollen är, om något, snarast lakoniska. De är bitvis illa stavade, någon gång närmast oläsliga men alltid korthuggna, sakliga och aldrig målände. Endast vid något enstaka undantag är de värderande eller dogmatiska.

Det allvarligaste problemet är att samtliga mötesprotokoll från december 1910 till augusti 1916 är försvunna. Den tidigaste bevarade protokollsboken börjar i augusti 1916 och slutar i september 1921. Därefter är alla protokoll prydligt nedtecknade och bevarade i kronologisk ordning. För att hitta spår från de första åren, från vilka protokollen är försvunna, har jag varit tvungen att leta i Stockholms LS protokoll, i SACs verksamhetsberättelser och i gamla tidningslägg.

De uppgifter eller mer subjektiva beskrivningar som saknats har jag efter bästa förmåga försökt komplettera med artiklar ur samtida press. I dessa fall är respektive tidnings partiskhet istället så uppenbar att den diskussionen kan lämnas därhän. SACs tidning *Syndikalist*⁶ var ett ilsket propagandaorgan vars upproriska attityd mot det bestående även åttio år senare framstår som anmärkningsvärd. Å andra sidan är den borgerliga sundbybergspressen inte mindre nedlåtande och fördömande i sin rapportering av syndikalisternas förehavanden. Pressens värderingar ska alltså tas med en rejäl nypa salt.

Vad som kan kallas SACs officiella historia, *SAC 1910–1960. Jubileumsskrift* har, som nämnts ovan, skrivits av Karl Bergkvist och Evert Arvidsson. Att denna jubileumsskrift, som de flesta andra i sin genre inte är att betrakta som vetenskaplig och helt objektiv kan tyckas givet. Ändå har många forskare använt SACs jubileumsskrift som exempel då de egna avvikande resultaten redovisats. För övrigt förtjänar lokalhistorikern Henning Österberg, som skrivit Sundbybergs historia i tre digra band, att nämnas. Ett imponerande arbete, av vilket jag kunnat använda mig av det andra bandet, *Sundbyberg under köpingstiden*. Ett av problemen med Österbergs verk är att källhänvisningarna och notapparaterna lämnar mycket i övrigt att önska, varför det ofta är svårt att avgöra vad som är hörsägen respektive hård fakta. En annan viktig referens som ger många nyttiga inblickar i samhällets arbetarhistoria är Tore Karlsons *Röda dagar och grå ...*, som utgavs i samband med Metallindustriarbetareförbundets avdelning i Sundbybergs 60-årsjubileum. I boken går Karlson noggrant igenom avdelningens, som från början hette Jern- och metall, verksamhet i Sundbyberg.

⁶ Tidningen *Syndikalist* startades i juli 1911 och utkom då varannan vecka. Från juli 1913 utökades periodiciteten till varje vecka och från 1917 utkom två nummer i veckan. Från 1922 bytte tidningen namn till *Arbetaren* och blev samtidigt daglig. Se Persson, sid 144.

Om syndikalismen

Syndikalismen uppstod i Frankrike under den så kallade andra industrialiseringsvågen. De syndikalistiska idéerna hade sitt ursprung i den hårdnande verklighet som blivit arbetarnas vardag i de nya storindustrierna. Den ideologiska inspirationen kom främst från föregående sekels anarkiströrelser även om delar av den ekonomiska analysen hämtats från Marx. Till skillnad från den reformistiska socialdemokratin, som i samförstånd med kapitalismen ville förändra samhället stegvis, sökte syndikalisterna öppen strid. Syndikalisterna såg kapitalismen och staten som två sidor av samma mynt. Den ena berodde av den andra. Staten var i sig ond och skulle inte tas över av arbetarklassen. Den skulle förstöras omedelbart. Istället skulle det nya samhället administreras av fackliga lokala enheter med självbestämmanderätt. Syndikalisterna ansåg att partipolitik aldrig skulle leda till någon verklig förändring av samhället. Ekonomisk kamp på arbetsplatserna var den enda framkomliga vägen. I början av seklet bildades syndikalistiska fackföreningar i en rad länder som USA, Spanien, England, Argentina, Italien och så vidare.

I Sverige hade det radikala socialdemokratiska ungdomsförbundet länge propagerat för de anarkistiska och syndikalistiska idéerna. Så småningom slängde det socialdemokratiska partiet ut den radikala oppositionen. Det socialdemokratiska LO utsattes för allvarlig kritik från vänster efter nederlaget i storstrejken 1909. Att den följande LO-kongressen valde att nonchallera kritiken fick till resultat att radikala fackföreningsaktivister, med ungsocialisterna som pådrivande kraft, beslöt sig för att starta en syndikalistisk fackföreningsrörelse i Sverige.

På sommaren 1910 bildades SAC vid en konstituerande kongress i Stockholm. SAC skulle till skillnad från LO ha en regional uppbyggnad med LS som bas. Tanken med LS var att organisera alla arbetare på en plats, oavsett yrkestillhörighet. Detta för att undvika splittring och gruppegoism.

Om Sundbyberg

Det område som skulle komma att bli Sundbyberg var från början ett gammaldags agrarsamhälle som dominerades av Sundbybergs gård. De människor som levde i området var så gott som samtliga knutna till gården och dess ägare. Området tillhörde sedan urminnes tider Bromma socken. Då järnvägslinjen Stockholm–Enköping–Västerås färdigställdes 1876 lades rälsen rakt över Sundbybergs gårds ägor. Gårdens ägare började då stycka av tomter och sälja mark. Industrialiseringen som på allvar kommit till Stockholm hade skapat stor mark- och bostadsbrist. Sundbyberg var först tänkt att bli en slags sovstad där innevånarna skulle bo medan de skulle arbeta inne i Stockholm. Tvärtemot de ursprungliga planerna kom Sundbyberg snabbt att förvandlas till industristad. De låga markpriserna och närheten till huvudstaden lockade snabbt till sig industri- och fabriksägare.⁷ Från årsskiftet 1888 bröt sig Sundbyberg loss från Bromma socken för att bli egen köping.⁸

Platsens första industri, Sundbybergs verkstadsbolag startades redan 1877. Andra tidiga industrier var: Elektrisk trådfabrik, startad 1888, Nybergs lödlampsfabrik, startad 1891 och Ek-

⁷ Österberg, sid 443-466.

⁸ Österberg, sid. 11.

mans snickerifabrik som startade 1891. Stenhuggarna var 1886 de första att bilda en fackförening på platsen. År 1891 bildades Jern- och Metallarbetarfackföreningen som skulle komma att bli Sundbybergs dominerande fackförening under många år.⁹ Två år senare bildade arbetarna vid Ekmans snickerifabrik en egen fackförening. Dessa följdes något senare av skoarbetarna, bageriarbetarna och så vidare. Jern- och metall anslöt sig tidigt till det rikstäckande Jern- och metallarbetarförbundet. Detta förbund anslöt sig i sin tur, med stor tveksamhet, till det socialdemokratiska LO först 1904. Förbundets tveksamhet till medlemskapet i LO, som bland annat gällde kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet, tycktes inte gälla Jern- och metalls avdelning i Sundbyberg som tagit initiativ till bildandet av en socialdemokratisk arbetarkommun i samhället år 1899.¹⁰

En ungsocialistisk klubb bildades i Sundbyberg 1898.¹¹ Sundbybergs ungsocialistiska klubb propagerade för de syndikalistiska idéerna och tycks ha varit en drivande kraft då ett LS bildades i Sundbyberg under 1910.¹²

Syndikalismen i Sundbyberg 1910–1920

Jag har hittills använt den lite slarviga beteckningen sundbybergsyndikalisterna för att göra den inledande diskussionen så lättillgänglig så möjligt. I fortsättningen används däremot de korrekta benämningarna. Mellan åren 1910 och 1912 gäller Sundbybergs LS. Åren 1915 till 1919 var syndikalisterna i Sundbyberg organiserade som Sektion 4 (av Stockholms LS) och från 1920 återigen som Sundbybergs LS.

I många konflikter var medlemmar från Stockholm och Sundbyberg inblandade tillsammans. Det har varit svårt, särskilt under Sektion 4-perioden, att hålla isär vem som organiserade vad. De strejker och blockader som redovisas nedan är dock endast sådana som organiserades av Sektion 4 eller av Sundbybergs LS. I verkligheten deltog alltså syndikalisterna i Sundbyberg i betydligt fler konflikter än vad som framgår av undersökningen.

1910 – 1912

På Lidingö och i Sundbyberg bildades SACs första LS i Stockholmsområdet.¹³ Sundbybergs LS bildades i december 1910 under SACs första verksamhetsår.¹⁴ I Stockholm, där ungsocialisterna drev linjen om att försöka påverka LO inifrån istället för att bilda LS av SAC,¹⁵ dröjde bildandet av LS ännu något år.

Av den tänkta idylliska trädgårds- och sovstaden Sundbyberg blev en ruffig samhällsbildning som kom att domineras av dess många industrier och de människor som bodde och arbetade

⁹ Karlson, sid. 8.

¹⁰ Karlson, sid. 34-35.

¹¹ Fernström, sid. 527.

¹² Karlson, sid. 63.

¹³ Arbetarens jubileumsnummer 1930, sid. 12.

¹⁴ Redogörelse över Sundbybergs Lokala Samorganisations 5-åriga verksamhet.

¹⁵ Den ungsocialistiska rörelsen var oenig i frågan om SACs bildande. Det kanske största motståndet mot SACs bildande kom från den stockholmsbaserade tidningen Brand och dess redaktör Hinke Bergegren medan malmötidningen Nya Folkviljan ställde sig positiv till bildandet av en ny fackföreningsrörelse. Se t. ex. Persson, sid. 98-102.

där. Den ursprungliga villabebyggelsen var en vild blandning av skraltiga fuskbyggen och en del mer gedigna hus. Köpingen Sundbybergs ekonomi var usel. Det saknades pengar till stenvägning av gatorna. Fram till sekelskiftet fanns ingen gatubelysning, inga avlopp eller vattenledningar.¹⁶ År 1910 togs beslut om att bygga ett vattentorn med tillhörande vattenledningar.¹⁷ Det var vid denna tidpunkt som syndikalisterna började verka i Sundbyberg.

”Sundbybergs vattenledningsarbete kan inte inrangeras bland de arbeten som gå lugnt framåt. Småstrejker, entreprenörkonflikt, lockout och nu strejk över hela linjen är en kort sagas konstiga facer. (...) På onsdagen förklarade så gott som alla arbetarna, omkring 140, strejk. (...) Arbetarna begära nu kollektivavtal med garanterad timlön à 56 öre. Flertalet av de strejkande tillhör syndikalistorganisationen.”¹⁸

Om man förutsätter att det som stod i lokaltidningen stämde innebar det att syndikalisterna i Sundbyberg var många. ”Flertalet” av 140 är mer än hälften, alltså fler än 70. Samma dag publicerades ett blockadmeddelande i Syndikalisten:

”På grund av att Sydsvenska gjuteri A.B., som innehar vattenledningsarbetet i Sundbyberg, ej vill utbetala ett lags inestående procent, så förklaras nämnda lags återstående arbete i blockad. Det blockerade stället gäller från sektion 0,800 till sektion 2,200 på tryckledningen, och uppmanas alla arbetare att ej taga något arbete å nämnda sträcka till dess annorlunda i denna tidning meddelas. Blockaden gäller oavsett vem som övertager arbetet. Å Sundbybergs lokala samorganisations vägnar: Kommitterade”¹⁹

Blockadmeddelandet tyder på att lokaltidningens reporter missförstått situationen. Hade alla strejkande tillhört SAC och/eller Sundbybergs LS hade blockadmeddelandet säkerligen gällt samtliga och inte endast ett arbetslag. I augusti 1911 bestod Sundbybergs LS alltså i minsta fall av ett arbetslag av anläggningsarbetare. I november samma år fanns ett nytt blockadmeddelande i Syndikalisten som påminde om att blockaden ”fortfarande kvarstår på grund av att det lag som utfört en del arbeten, ej utfått de pengar som rästerar.”²⁰ Antagandet om att syndikalisterna inte var allenarådande på arbetsplatsen bekräftas delvis av Henning Österberg som gör följande beskrivning: ”I mars 1911 kom arbetet igång på allvar följt av små konflikter med arbetarna som ansåg sig ha för dåligt betalt och gick in i fackföreningen, Grov- och fabriks avdelning.”²¹

Under blockaden sökte och fick Sundbybergs LS hjälp från Stockholms LS, som bildats under 1911, med att sprida blockadmeddelanden.²² Detta stöd från Stockholms LS kom att bli stockholmarnas första praktiskt fackliga ärende. Tidigare hade Stockholms LS fungerat som en ren propagandagrupp.²³

Den 13 januari 1912 fanns följande annons i Syndikalisten: ”Förre kassören i Sundbybergs Lokala Samorganisation, Gustaf Lundqvist, torde ofördröjligen sätta sig i förbindelse med oss för att söka få sitt mellanhavande med organisationen uppkälat.” Annonsen avslutas med lätt komiska: ”I annat fall måste vi ändå söka komma till tals med honom.”

¹⁶ Se Österberg.

¹⁷ Österberg, sid. 412-415.

¹⁸ Sundbybergs- och Solna tidning (SST), 12/8-1911.

¹⁹ Syndikalisten, 12/8-1911.

²⁰ Syndikalisten, 4/11-1911.

²¹ Österberg, sid. 413.

²² Stockholms LS mötesprotokoll, 12/11-1911.

²³ Stockholms Lokala Samorganisation 20 år, sid. 9.

Sundbybergs LS blockad blev långvarig. Ragnar Johansson, en av SACs agitatorer, rapporterade följande från Sundbyberg:

”Vattenledningsarbetet där ute står som ett ‘mene tekel’ för arbetarna. Här har den gamla rörelsen åter ett brott mot solidariteten på sitt samvete. LS har all möda att reda sig, en massa medlemmar måste ju resa därifrån, på grund av det organiserade klassmedvetna blockadbryteriet. Fy tusan!²⁴

Trots att Ragnar Johanssons indignation säkerligen var äkta så stämmer hans beskrivning av blockaden väl in på SACs tidiga kampmetoder. SAC bestod under de första åren så gott som uteslutande av ambulerande arbetare, unga män, till exempel rallare och stenhuggare. Då syndikalisterna inte fick igenom sina krav brukade de tillämpa vad som kallades ”avfolkning”. De satte arbetsplatserna i blockad och flyttade helt enkelt ifrån platsen. De som stannade kvar eller anlände till de blockerade arbetsplatserna behandlades som strejkbrytare om de tog arbete på de blockerade ställena.²⁵ Arbetet med vattenledningarna slutfördes till sist i augusti 1912.²⁶

Sundbybergs LS anslöt sig till SAC först den 3 juli 1912. Detsamma gäller Stockholms LS som bildats under 1911 men inte anslöt sig till SAC förrän i februari 1912.²⁷ Någon rimlig förklaring till att LS dröjde med att ansluta sig till SAC har inte stått att finna i underlaget. Sundbybergs LS hade 17 medlemmar vid anslutningen till SAC.²⁸ Om Ragnar Johanssons påstående om att många medlemmar flyttat från Sundbyberg stämmer, bör medlemskapet varit större då blockaden inleddes.

LS kontaktman från april 1912 hette John Karlsson. I november 1912 övertogs posten av N.P. Fagerland.²⁹ Den 26 januari 1913 stegade N.P. Fagerland in på Stockholms LS medlemsmöte i norra Folkets hus vid Norra Bantorget. Med sig hade han 16 kronor och 62 öre som han överlämnade till mötet. Det var vad som återstod av Sundbybergs LS kassa. ”Kamrat Fagerland från Sundbyberg rapporterade att den där å platsen varande LSn nertagits på grund av för få medlemmar.”³⁰ Två personer stod i skuld till LS. En av dem hade lånat 35 kronor. För övrigt fanns en brist på 62 kronor som förmodligen hade med den andre personen att göra.³¹ Att ”förra kassören” var denne andre person och även en av dem som flyttat från Sundbyberg är inte svårt att räkna ut. Det verkar också som om han råkat få med sig kassan, de 62 kronorna som fattades.

En blockad som brutits av den ”gamla” fackföreningen, en raserad ekonomi och få medlemmar är tre kända orsaker till att Sundbybergs LS lades ned i december 1912. Under det sista kvartalet 1912 hade Sundbybergs LS 16 redovisade medlemmar.³²

²⁴ Syndikalisterna, 11/5-1912.

²⁵ Blomberg: Samhällets fiender, sid. 19.

²⁶ Österberg, sid. 414.

²⁷ Syndikalisterna, 3/8-1912.

²⁸ ibid.

²⁹ Annonser i Syndikalisterna.

³⁰ Stockholms LS mötesprotokoll, 26/2-1913.

³¹ ibid.

³² SACs verksamhetsberättelse 1912, sid. 11.

1913 – 1914

För det första kvartalet 1913 saknas Sundbybergs LS av naturliga skäl i SACs statistik, men under nästa kvartal ökade plötsligt Stockholms LS med 16 medlemmar till 116.³³ Dessa 16 var med största sannolikhet de kvarvarande medlemmarna i Sundbyberg som anslöt sig till Stockholms LS då Sundbybergs LS lades ned.

1915 – 1916

År 1915 återupptog syndikalisterna i Sundbyberg sin verksamhet, men då som Sektion 4 av Stockholms LS.³⁴ Det är omöjligt att säga något om sektionens medlemsantal och dylikt.³⁵ Från 1915 finns bara ett spår:

”Sektion 4 i Sundbyberg har gemensamt med avd 45 av Grov- och Fabriks ordnat förhållandet hos entreprenörfirman Johansson och Gäle, och istället för ett godtyckligt system genomfört en garanterad timpenning av 50 öre. Detta gällde elva medlemmar av LS samt 7 medlemmar av avd 45 Grov- och Fabriks samt 4 st. organiserade.”³⁶

Sektion 4 kunde alltså bedriva ett visst samarbete med den LO-anslutna fackförening som i Syndikalisten några år tidigare, under vattenledningsblockaden, beskrivits som organiserade, klassmedvetna blockadbrytare.

Lavéns kolimport AB sattes i blockad på hösten 1916. Striden gällde löner och arbetsvillkor. De berörda medlemmarna var kolutkörare, även benämnda kuskar, och kollastare. Bolaget vägrade först att förhandla och hävdade ”att underhandlingar med LS var omöjligt, enär bolaget tillhörde Sv. Arbetsgivareföreningen”,³⁷ men gick sedermera med på de flesta av Sektion 4s krav. Alla organiserade arbetare erhöll bland annat dyrtidstillägg, 70 kronor för familjeförsörjare och 50 kronor för ungar. Krossning av kol höjdes från 11 öre till 13 och kuskarna fick 60 öre per övertidstimme samt tre dagars sommarssemester.³⁸

1917 – 1918

Under 1917 hölls elva medlemsmöten. Sektion 4 utkämpade inte några större strider året.

1917 och 1918 var åren för den så kallade svenska revolutionen. Ett större uppror inträffade i Västervik i april som fick återverkningar över hela landet.³⁹ På våren 1917 sågs stora hungerdemonstrationer på många platser i landet, ibland med åtföljande kravaller. I Stockholm bröt förbanden sina permissionsförbud och marscherade i samlad tropp genom staden för att delta i Hinke Bergegrens agitationsmöten. På Gustav Adolfs Torg utbröt omfattande kravaller mellan arbetare och polis.

³³ SACs verksamhetsberättelse 1913, sid. 11.

³⁴ Redogörelse över Sundbybergs LS 5-åriga verksamhet. Sektion 4 omnämns dock i Stockholms LS protokoll redan under 1914.

³⁵ För Sektion 4 finns ingen separat medlemsstatistik redovisad i SACs eller Stockholms LS verksamhetsberättelser.

³⁶ Stockholms LS verksamhetsberättelse 1915.

³⁷ SACs verksamhetsberättelse 1916, sid. 76.

³⁸ *ibid.*

³⁹ Klockare, sid. 28-35. Se även Larsmo.

På tisdagsmorgonen 24 april 1917 samlades 4 000 människor på Sundbybergs Torg för att kräva sänkta livsmedelspriser. Arbetarna kom från alla håll. Här fanns fabriksarbetare från Alpha och Kabelfabriken, uniformerad spårvägspersonal och så vidare. De flesta hade marscherat ut från sina arbetsplatser på betald arbetstid. Från Atlas-Diesel gjuteri i Bromma kom 250 arbetare.⁴⁰ En större folkmassa torde aldrig tidigare varit samlad i Sundbyberg som vid tiden hade cirka 6 000 invånare.

Initiativet till mötet hade tagits av Jern- och metalls avdelning i Sundbyberg. Mötet inleddes med unison sång av Arbetets söner. Därefter talade Jern- och metalls ordförande. Efteråt upplästes en niopunktersresolution med bland annat krav på prissänkningar på livsmedel, kläder och hyror. Sedan överlämnades talarstolen åt representanter från kommunalstämman som försökte förklara läget och mana till lugn. Politikernas tal möttes av tystnad. Spridda applåder hyssjades ned av demonstranterna. Torgmötet avslutades med Internationalen.⁴¹

Efter mötet begav sig demonstranterna till Lavéns kolimport ABs kontor för att kräva en omedelbar sänkning av bolagets priser. Direktör Lavén fanns inte på plats och kontorschefen sade sig sakna mandat att förhandla i bolagets namn. Först efter att Lavén per telefon lovat att träffa representanter för demonstrationen för överläggning om kolpriserna lämnade arbetarna platsen. På väg från Lavéns möttes demonstranterna av arbetare från Spis- och knäckebrödsfabriken Kronan som meddelade att de efter torgdemonstrationen blivit utestängda från sin arbetsplats. Demonstranterna begav sig då genast till Kronan. I täten gick bageriarbetarna med sina vita mössor. Vid tiden för demonstrationen fanns endast sex poliser i Sundbyberg. Vid bageriet Kronans portar möttes demonstranterna av direktör Barthel Kock. Då denne tillfrågades om varför han låtit stänga portarna, svarade han att han alltid varit arbetarnas vän och att det inte betydde någonting att portarna stängts. Arbetarna behövde bara be om att de skulle öppnas igen. Det var hela saken. Demonstranterna krävde då löfte om att inga repressalier skulle företagas mot bageriarbetarna. Kock lovade då att de skulle släppas in utan några som helst efterräkningar. Portarna öppnades och de cirka 60 bageriarbetarna tågade under hurrarop in i fabriken. Efter ett avslutande möte utanför Folkets hus återvände demonstranterna till sina respektive arbetsplatser.⁴²

Den stora demonstrationen på Sundbybergs Torg nämns inte med ett enda ord i Sektion 4s protokoll. Detta är märkligt då syndikalisterna varit direkt drivande vid hungerdemonstrationerna på andra platser i landet.⁴³ Anledningen till detta kan ha varit att: ”Demonstrationens upprinnelse låg hos den stora lokalavdelningen (...) av järn- och metallarbetarförbundet som gav signalen till samlingen.”⁴⁴ Måhända var relationerna mellan Sektion 4 och Jern- och metall frostiga. Senare korrespondens tyder på det. ”Alpha och Kabelfabrikens manstarka trupper”,⁴⁵ nämns även som tongivande deltagare vid demonstrationen. Alpha och Kabelfabriken var Sundbybergs dominerande industrier vid tiden. De två fabriken var även Jern- och metalls högborgar i Sundbyberg. Vid dessa arbetsplatser fick syndikalisterna aldrig fotfäste. Vid de båda arbetsplatser där demonstrationen höll på att urarta till upplöpp, Lavéns och Kronan, hade Sektion 4 medlemmar. Vid Lavéns tycks Sektion 4 till och med ha varit den dominerande fackföreningen.

⁴⁰ SST, 25/4-1917.

⁴¹ *ibid.*

⁴² *ibid.*

⁴³ Än märkligare, är att inte heller Österberg eller Karlson nämner demonstrationen i sina, i övrigt ambitiösa, genomgångar av den sundbybergska historien.

⁴⁴ SST, 25/4-1917.

⁴⁵ *ibid.*

I november 1918 hade Sektion 4 187 medlemmar.⁴⁶ Tio medlemsmöten hölls på Folkets hus under året. Småstrider rapporterades från Sundbybergs båtbyggeri och Spis- och knäckebrödsfabriken Kronan.

1919

Under året hölls tolv möten (plus sju extramöten). Medlemsgenomströmningen var stor. Vid årets slut hade sektionen 263 medlemmar.⁴⁷ En mindre strid rapporterades vid Lavéns kolimport AB.

År 1919 nådde syndikalisterna i Sundbyberg sitt största medlemsantal med 263 godkända medlemmar. Som jämförelse kan nämnas att samhällets största fackförening Jern- och metall samma år hade 1 021 medlemmar.⁴⁸ Sundbyberg hade då 6 701 invånare.

En av den syndikalistiska rörelsens verkliga eldsjälarna i Sundbyberg var N.P. Fagerland. Efter att han gripits av polisen i februari 1920 beskrevs han korthugget i lokaltidningen som den: ”norske undersåten Notvig Parelius Fagerland ...”⁴⁹ Det faktum att han tillsammans med en kamrat utsågs att representera Sektion 4 på en av SACs konferenser för byggnadsindustrin⁵⁰ gör det rimligt att anta att han också var byggnadsarbetare till yrket. Första gången Fagerland dyker upp är som kontaktman för Sundbybergs LS i december 1912. Efter att Sundbybergs LS nedlagts i december 1912 blev Fagerland medlem i Stockholms LS. I april 1913 valdes han in i styrelsen där. Under åren med Sektion 4 (1915 –1919) var Fagerland sektionens kassör. Mötesprotokollen från perioden genomsyras av Fagerlands person: ”Förslag av Fagerland ...”, ”Rapport av Fagerland ...” var vanliga inledningar på mötespunkterna. Vid de ytterst få tillfällen som någon mötessekreterare fattade humör och lät det osa lite svavel i mötesprotokollen var det Fagerland som höll i pennan. LO-fackens förtroendevalda kallades då bland annat ”höga vederbörande diktatorer” och det sades att det i byggnadsfacken ”ej äro medlemmarna som bestämmer utan herrar pampar”.⁵¹ Parallellt med kassörsposten i Sektion 4, skötte Fagerland från 1917 arbetet som Stockholms LS förste fast anställda kassör.

1920

Sundbybergs LS återbildades formellt den 1 januari. LS hade vid bildandet 240 medlemmar.⁵² 23 medlemmar saknades alltså från föregående år. Förmodligen föredrog dessa att kvarstå i Stockholms LS.

LS organiserade under året strejker och blockader vid följande företag och arbetsplatser: Kreuger och Tolls arbeten vid Filmstaden i Råsunda, Lavéns kolimport AB, Fredfors remfa-

⁴⁶ Sektion 4 mötesprotokoll, 17/11-1918.

⁴⁷ Sektion 4 verksamhetsberättelse 1919.

⁴⁸ Karlson, sid. 79.

⁴⁹ SST, 13/3-1920.

⁵⁰ Sektion 4 mötesprotokoll, 18/11-1917.

⁵¹ Sektion 4 mötesprotokoll, 21/4-1918.

⁵² Sundbybergs LS verksamhetsberättelse 1920. I SACs verksamhetsberättelse för samma år anges LS medlemsantal för första kvartalet 1920 till hela 339. Uppgiften är förmodligen felaktig då sundbybergarna bör haft bättre reda på sin egen verksamhet än centralorganisationen. Först för det sista kvartalet överensstämmer de båda verksamhetsberättelserna med medlemsiffran 191.

brik (tre tillfällen), Spis- och knäckebrödsfabriken Kronan, Makaronifabriken och vid Wiboms bygg- och anläggningsarbeten i Huvudsta.

1920 hölls 24 medlemsmöten och lika många styrelsemöten. Under året tillkom 102 nya medlemmar. 27 flyttade in och 33 flyttade från Sundbyberg. 145 stycken ströks för bristande betalning. Vid årets slut återstod 191 medlemmar.⁵³

Sundbybergs LS återstartades med buller och bång. I februari återfanns rubriken: ”Syndikalistuppträden i Sundbyberg” över en helsidesartikel i Stockholms Förstadsblad.⁵⁴ Under en längre tid hade Sundbybergs socialister retat sig på en viss poliskonstapel Edvard Asp. Konstapel Asp hade deltagit som frivillig på de vitas sida i finska inbördeskriget.⁵⁵

Sundbybergs LS styrelsemöte den 12 februari beslöt ”att i gemensamhet med ungsocialistiska klubben, inbjuda Sundbybergs arbetare till ett möte i Folkets hus för dryftande af frågan om vad som bör göras för att aflägsna här vistande vitgardister, särskilt den af Länsstyrelsen anställda Asp.”⁵⁶

Följande dag ordnades också ett möte i Folkets hus. Mötet beslöt att utse en kommitté som fick i uppdrag att kräva konstapel Asps omedelbara avskedande. De kommitterade begav sig genast till polisstationen där landsfiskal Forsselius meddelade att han inte hade för avsikt att avskeda Asp samt att han ville se ett skriftligt protokoll från mötet. ”Samma dag på kvällen då Asp ej var närvarande överlämnades också ett protokoll, ’fört vid möte med Sundbybergs organiserade arbetare’. Däri uppställas nämnda fordringar ’med anledning av den roll, som A. spelat under finska klasskriget, där han på det mest omänskliga sätt uppträtt mot värnlösa kvinnor och barn och t.o.m. själv skrutit med sina bragder’, varför man anser att han ’saknar de moraliska förutsättningarna för ordningens upprätthållande.’”⁵⁷

Klockan ett på lördagen den 14 februari återkom de kommitterade, Oskar Krantz, Ernst Algot Vallin, Karl Erik Jönsson och Östen Sühl, till polisstationen för att kräva besked ”... i sällskap med något hundratal personer, som så småningom ökades, så att cirka 300 voro samlade. De flesta av demonstranterna bestodo otvivelaktigt av syndikalister, varförutom en mängd småflickor och pojkar drogo sitt strå till stacken genom skrån och oväsen. Endast en och annan ordentlig, mera mogen arbetare kunde upptäckas bland hopen.”⁵⁸

Landsfiskal Forsselius stod dock fast vid sitt tidigare besked att lämna ärendet utan åtgärd. Då konstapel Asp var närvarande vid kommitténs återbesök uppmanades han att avlägsna sig från Sundbyberg. Under tiden hade en allt större folkmassa samlats utanför polisstationen. Utifrån gatan hördes hotfulla rop. Folkmassan krävde att Asp skulle följa med till Folkets hus för att förklara sig. Asp nekade och när de kommitterade begav sig ut på gatan för att delge folkmassan detta, blev stämningen än hätskare. ”Ett par poliser hade också ankommit, men dessa gjorde ingenting för att förhindra upptågen.”⁵⁹ Kraven på Asps utlämnande blev allt starkare. ”Ej heller landsfiskalens uppmaning åt hopen att överlämna åt sina kommitterade att slutföra sitt uppdrag åstadkom verkan. För att förhindra ytterligare uppträden fann Asp det rådligast

⁵³ Sundbybergs LS och SACs verksamhetsberättelser 1920.

⁵⁴ Stockholms Förstadsblad, 16/2-1920. SST bytte namn till Stockholms Förstadsblad fr. o. m. 1920.

⁵⁵ *ibid.*

⁵⁶ Sundbybergs LS styrelseprotokoll, 12/2-1920.

⁵⁷ Stockholms Förstadsblad, 16/2-1920.

⁵⁸ *ibid.*

⁵⁹ Stockholms Förstadsblad, 16/2-1920.

att göra detta och medföljde till Folkets hus”.⁶⁰ De kommitterade hade dessförinnan garanterat att intet ont skulle vederfaras Asp. Den illustra processionen vandrade så iväg till Folkets hus under avsjungande av Internationalen. Konstapeln placerades i ett av Folkets hus fönster varifrån han bedyrade sin oskuld. Asp bad om anstånd till måndagen då han skulle återkomma med vittnen som kunde bedyra hans oförvitlighet. Hans begäran avlogs. Asp lovade då att begära förflyttning till annan plats. Med detta löfte blev de kommitterade och övriga nöjda. Demonstrationen upplöstes. De kommitterade höll sitt ord och såg även till att konstapeln kunde lämna platsen oskadd.⁶¹

Nästa dag arresterades de fyra kommitterade samt ytterligare två av de mest aggressivt uppträdande arbetarna som kunnat identifieras: skomakeriarbetaren Nils Kumlin och grovarbetaren Lars Liljedahl. N.P. Fagerland som deltagit i manifestationen genom att läsa upp en anklagelse mot Asp utanför polisstationen anhölls också men släpptes efter förhör.⁶²

Konstapel Asp tycks snabbt ha repat nytt mod. Hans löfte om att begära förflyttning visade sig vara en nödlögn för att klara sig helskinnad från Folkets hus. Liljedahl och Kumlin påstod senare att Asp tillsammans med en kollega på söndagskvällen hade tagit sig in i arrestlokalen och misshandlat dem med gummibatong. Detta styrktes också av två läkarintyg ”vari betygas att våld, sannolikt härrörande från gummibatong, utövats.”⁶³ En utredning gjordes av polisen där det konstaterades att ”Liljedahls och Kumlins uppgifter måste sakna all grund.”⁶⁴ Det hela ledde till skarpa protester med åtföljande protestmöten från Sundbybergs arbetarkommun.⁶⁵ De kommitterade dömdes till vardera tre månaders fängelse, utom Östen Sühl som på grund av att han betraktades som ledaren fick fem månader.⁶⁶ Av de två arbetarna dömdes Nils Kumlin till fyra månader medan Lars Liljedahl frikändes.⁶⁷

Av de häktade var Oskar Krantz, Karl Erik Jönsson och Lars Liljedahl medlemmar i Sundbybergs LS vid tidpunkten.⁶⁸ Oskar Krantz var även vice ordförande i LS styrelse.

Då Sundbybergs LS återbildades 1920 valde, den under perioden så tongivande, N.P. Fagerland att stanna kvar i Stockholms LS trots att han bodde i Sundbyberg. Fagerland åtog sig ändå att fungera som Sundbybergs LS revisor. Efter 1920 fortsatte Fagerland att delta på Sundbybergs LS möten, men hans besök blev då lite glesare och hans initiativ färre. Den 5 januari 1927 avled N.P. Fagerland.⁶⁹

Mötesverksamhet

Ett av förtroendeuppdragen benämndes dörrvakt. Uppdraget var mindre dramatiskt än det lät. Dörrvaktens uppgift var främst att kontrollera att mötesdeltagarna hade så kallad klar bok innan de släpptes in på mötena. Med klar bok menades att avgiften som betalades veckovis hade erlagts. Avgifterna betalades på de uppbördstider som bestämts av medlemsmötet. År

⁶⁰ *ibid.*

⁶¹ *ibid.*

⁶² *ibid.*

⁶³ Stockholms Förstadsblad, 21/2-1920.

⁶⁴ *ibid.*

⁶⁵ Stockholms Förstadsblad, 14/8-1920.

⁶⁶ Stockholms Förstadsblad, 21/4-1920.

⁶⁷ Stockholms Förstadsblad, 17/4-1920.

⁶⁸ Sundbybergs LS medlemsförteckning, 1921.

⁶⁹ Fernström, sid. 454.

1920 ägde uppbörden till exempel rum varje fredagskväll mellan 17.00 och 19.00 i Folkets hus.⁷⁰ Efter att avgiften erlagts stämplades medlemsböckerna av kassören. Klar bok var en förutsättning för att få rösträtt på mötena. En annan förutsättning för att få tillträde till mötena var nykterhet.⁷¹ På syndikalisternas möten gällde principen: en medlem – en röst.

Medlemsmötena hölls i Sundbybergs Folkets hus. Sundbybergs LS hade vid tiden ingen egen expeditionslokal utan hyrde in sig på fasta tider i Folkets hus. År 1916 hölls mötena på fredagar en gång i månaden, klockan 19.00. Från 1917 den tredje söndagen i varje månad klockan 11.00. Från 1920 hölls två möten i månaden, första torsdagen (kl. 19.00) och tredje söndagen (kl. 11.00). Ofta öppnades mötena 15 till 30 minuter efter utsatt tid. Precis som i dag ville man väl prata lite med varandra samtidigt som efterslänrare väntades in.

Styrelsen förberedde mötena genom att gå igenom inkommen post och så vidare. Styrelsen lämnade också förslag till dagordning som mötet hade att godkänna. Medlemsmötena följde en enkel och konventionell föreningsmall med stående punkter som: Mötets öppnande, Godkännande av dagordning, Justering av föregående mötes protokoll, Rapporter och skrivelser, Nya frågor, Under mötet uppkomna frågor och Mötets avslutande.

Kontakten med centralorganisationen SAC hölls främst genom cirkulär som skickades till LS. Cirkulären bestod ibland av rapporter men kunde också utgöra underlag till omröstningar. Vid behov lades punkter till dagordningen. Sådana extrapunkter brukade beröra blockader, strejker, val av styrelse, omröstningar och så vidare.

Mötena öppnades av ordföranden. Om denne inte fanns på plats, av vice ordföranden eller av tillförordnad ordförande. Protokollen nedtecknades av sekreteraren. Om denne inte var närvarande skötte vice sekreterare eller tillförordnad uppgiften. Protokollen justerades efter uppläsning vid nästkommande möte av ordföranden.

Från augusti 1916 till och med december 1920 finns nedtecknade protokoll från 64 medlemsmöten. För 25 av dessa anges tid för öppnande och avslut i protokollen. I genomsnitt varade mötena i två timmar och 50 minuter. Mötena blev längre då någon större strejk eller annan viktig händelse diskuterades. På somrarna tycktes allt vara lite lugnare. Mötena var då färre och så gott som alltid kortare än vanligt.

Ibland bakades även längre föredrag av gästande föreläsare in i dagordningen. Föredragen var oftast knutna till syndikalismen eller till arbetarrörelsen i stort. I mars 1917 föreläste till exempel Ragnar Casparsson om Klasskampens moral⁷². Vid andra tillfällen återfanns rena diskussionspunkter i mötesordningen. En diskussion som togs upp var ”om man är syndikalist för att man är inskriven i LS?” Diskussionen ledde till följande resultat: ”Under diskussionen framkom att medlemmarna böra taga kännedom om den litteratur som berör oss och våra idéer för att odla tanken och inhämta de teoretiska kunskaperna för att blifva så skolade att vi kunna övertaga produktionen sjelfva”.⁷³ Parallellt med föredragen och diskussionerna såldes tidningar och böcker. Bildningstörsten ledde slutligen till bildandet av en studiecirkel inom LS.⁷⁴

⁷⁰ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 15/2-1920.

⁷¹ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 15/2-1920. På mötet togs beslut om att ”... berusade personer på inga villkor skulle inkomma på mötena.”

⁷² Sundbybergs LS mötesprotokoll, 18/3-1917.

⁷³ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 3/5-1920.

⁷⁴ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 6/9-1920.

Från 14 av de totalt 64 mötena, finns röstsiffror från medlemsomröstningar nedtecknade. Siffrorna ger en fingervisning om mötesdeltagandet. Under förutsättning att samtliga närvarande utnyttjade sin rösträtt blir genomsnittet drygt 18 närvarande medlemmar per möte. Grovt räknat deltog ungefär 10 procent av medlemmarna på mötena under perioden.

Sammanfattning

LS möten utgjorde grundstommen för verksamheten. Det var här alla viktiga beslut fattades, ofta efter långa diskussioner. Från 1920, då Sundbybergs LS återbildas, utökas mötesfrekvensen till två medlemmöten i månaden. Om någon tendens kan märkas i mötesdeltagandet är det att deltagandet tycks öka något då mötesfrekvensen ökades. Om detta beror på att ökad aktivitet leder till ökat mötesdeltagande eller på en inledande entusiasm över nybildandet är svårt att veta. Intressant är att det nybildade Sundbybergs LS fortsätter att använda den gamla Sektion 4s protokollsbok. Detta visar på en stor kontinuitet mellan Sektion 4 och Sundbybergs LS-perioderna. SAC presenterade inte några riktlinjer för mötesverksamhet förrän 1918.⁷⁵ Att mötesformen med fasta punkter, mötesordförande och sekreterare redan från början, i augusti 1916, är väl etablerad tyder på att syndikalisterna i Sundbyberg tidigt hade en utpräglad mötes- och organisationsvana.

Medlemskapet

Stockholms LS annonserade sina mötestider i Syndikalisten. Förutom LS-möten annonserades även LS olika sektionmöten. År 1918 fanns exempelvis fyra separata sektioner: 3 Handels, 4 Anläggnings- och byggnads, 5 Varvs- och mekanik och 6 Byggnads.

Sektionerna 3, 5 och 6 höll sina möten i Stockholm. Sektion 4 var sundbybergsektionen som höll sina möten i Sundbybergs Folkets hus. Att Sektion 4 beskrevs som en sektion uteslutande för anläggnings- och byggnadsarbetare är missvisande och tyder på svårigheter för Stockholms LS att få sundbybergarnas verksamhet att passa in i den egna på ett logiskt sätt. Sektion 4 var en blandad sektion med medlemmar i en rad olika yrkesgrupper. En bättre benämning hade helt enkelt varit Sektion 4 Sundbyberg, då verksamheten sköttes med stor självständighet från Stockholms LS. Då man går igenom Sektion 4s och Sundbybergs LS efterlämnade dokument tyder ändå det mesta på att de flesta av dess medlemmar var just anläggnings- och byggnadsarbetare. Under perioden hade Sektion 4 och/eller Sundbybergs LS även medlemmar vid följande arbetsplatser som inte kan räknas till bygg- och anläggning:

Lavéns kolimport AB, Elektriska AB Wolta, Sundbybergs båtbyggeri, Spis- och knäckebrödsfabriken Kronan, Nybergs lödlampsfabrik, Stockholms gummifabrik, 4711 Parfymfabriken, Fredfors remfabrik, AB E.V.F Kleine, Andersson och Björcks skofabrik⁷⁶ och Makaronifabriken.⁷⁷

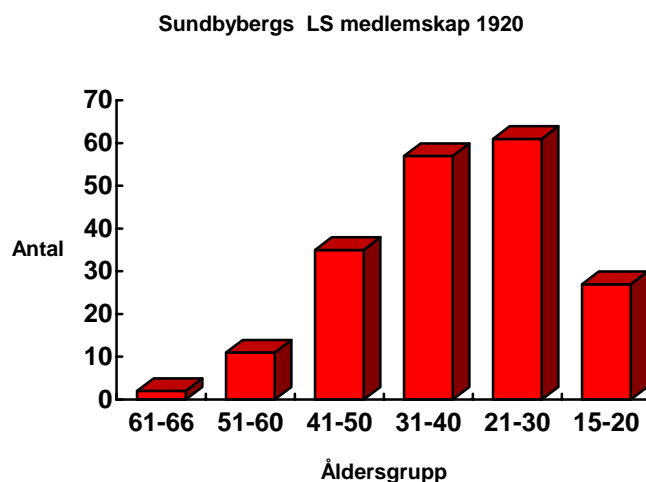
Sundbybergs LS kassör upprättade en medlemsförteckning först 1921. Endast två medlemmar i förteckningen hade inträtt i januari 1921, de övriga tidigare. Då förteckningen upptar 195

⁷⁵ SACs Handbok 1918. Jämför Falk, sid 61-64.

⁷⁶ I mötesprotokollen benämns denna 'Skofabriken i Mariehäll' men det korrekta namnet bör dock vara Andersson och Björck eftersom detta är den enda kända skofabrik som legat i Mariehäll. Se t. ex. Industriminnen i Sundbyberg, sid 14-15.

⁷⁷ Dessa arbetsplatser behandlas i mötesprotokollen med anledning av konflikter och dylikt. Antalet arbetsplatser som aldrig berördes i protokollen var förmodligen långt fler.

medlemmar är den med största säkerhet upprättad vid årsskiftet 1920/21, eftersom medlemsantalet vid 1920 års slut var 191. Förteckningen utgör alltså, om de två nytillkomna 1921 tas bort, en god måttstock på 1920 års medlemskap. De två som blir över är förmodligen sådana som kassören glömt att stryka. Medelåldern på LS medlemmar var vid tiden 33,1 år. En hänvisning till enbart medelålder kan dock ge en något skev bild. Nedanstående figur visar med större tydlighet på LS ålderssammansättning vid tiden:

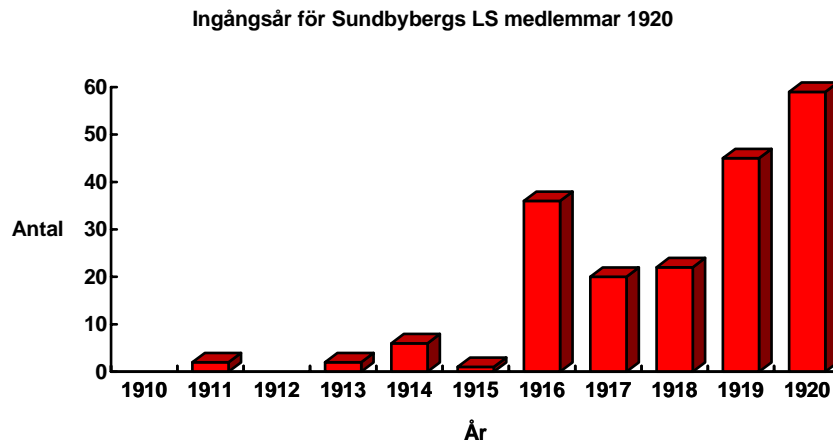
Källa: Sundbybergs LS medlemsförteckning 1921.

Då det saknas medlemsstatistik för de första åren är det omöjligt att fastställa exakt medlemsantal för respektive verksamhetsår under den undersökta perioden. Den första angivelsen för medlemsnumerär återfinns i mötesprotokoll från 17 november 1918 då Sektion 4 hade 187 medlemmar. Det är allmänt känt att SAC inledde sin verksamhet trevande. År 1916 var organisationens första medlemsmässigt stora år.⁷⁸ En av förklaringarna till detta är att inflationen stegrats i rasande takt under första världskriget. Syndikalisterna tecknade, till skillnad från LO, inte några komplicerade kollektivavtal som löpte under långa perioder, utan föredrog att lämna in enkla prislistor med lönesättning som arbetsgivarna hade att anta eller förkasta – det vill säga acceptera eller sättas i blockad. Detta innebar att syndikalisterna hade frihet att göra löpande löneuppgörelser som anpassades till inflationen.⁷⁹ Medlemsgenomströmningen var stor under de första åren, det vill säga att medlemmar kom och gick.⁸⁰ Följande figur visar medlemmarnas respektive ingångsår i Sektion 4/Sundbybergs LS och bekräftar även denna gängse syn på SACs medlemskap:

⁷⁸ Jämför Persson och SACs officiella medlemsstatistik.

⁷⁹ Se Persson, sid. 240-250.

⁸⁰ Se Bergkvist och Arvidsson, sid. 320.

Källa: Sundbybergs LS medlemsförteckning 1921.

I januari 1920 väcktes ett förslag: ”att styrelsen skulle få i uppdrag att anordna ett extramöte med föredrag med syfte att om möjligt få såväl manliga som kvinnliga medlemmar in i organisationen.”⁸¹ På följande möte rapporterades också från Fredfors remfabrik: ”att 4 manliga och 6 kvinnliga medlemmar blivit intagna i föreningen.”⁸² I augusti samma år rapporterades från Makaronifabriken att: ”flickorna vid nämnda arbetsplats skulle lägga in om högre veckpenning vilken var bestämt till 60 kr. i veckan och att ge bolaget en frist till lördag 7/8 men då att svar skulle vara tillerkänt i annat fall skulle platsen blockeras.”⁸³

LS målsättning från 1920 att värva kvinnliga medlemmar in i den föreningsmiljö som hittills uteslutande bestått av män gav åtminstone något resultat.⁸⁴ Av de 193 återstående i medlemsförteckningen var 16 kvinnor. Samtliga hade inträtt som medlemmar under 1920. Flertalet av dem var fabriksarbeterskor. De kan inte sägas representera någon specifik åldersgrupp. Trots att medelåldern hos kvinnorna 28,3 år var något lägre än hos männen var åldersspridningen stor. Den äldsta var 58 år och den yngsta endast 15 år gammal och därmed också LS yngsta medlem.

Sammanfattning

Syndikalisterna i Sundbyberg organiserade främst bygg- och anläggningsarbetare. Det var de som lade grunden till och även utgjorde basen för verksamheten under hela den undersökta perioden. Från 1916, och kanske tidigare, anslöt sig även lönearbetare från andra branscher. Av dessa övriga yrkesgrupper var arbetarna på Lavéns kolimport AB, kollastare, vedgårdsarbetare och kuskar, den mest betydande för sundbybergssyndikalisternas del. Något senare sökte sig även arbetare på Sundbybergs industrier till syndikalisterna, men endast i blygsam omfattning. Från 1920 anslöt sig de första kvinnorna, samtliga industri- och fabriksarbeterskor, till Sundbybergs LS.

⁸¹ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 18/1-1920.

⁸² Sundbybergs LS mötesprotokoll, 26/1-1920.

⁸³ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 2/8-1920.

⁸⁴ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 26/1-1920.

Facklig strategi

Syndikalisterna använde sig av en rad kampmetoder, av vilka några var traditionellt fackliga som strejk och blockad. En strategi som kännetecknade syndikalismen var den direkta aktionen. Direkt aktion ”betydde att medlemmarna skulle agera direkt och inte gå omvägen via ombud eller låta någon annan förhandla för dem.”⁸⁵ Strategier som kan sägas vara specifika för syndikalismen och som samtliga i olika grad bygger på direkt aktion var till exempel avfolkning, enkla prislistor och register. Syndikalisterna använde sig också av så kallade hemliga strategier, det vill säga att arbetsplatser sattes i blockad utan att arbetsgivaren fick någon kännedom om detta. En annan mer eller mindre hemlig strategi var obstruktionen, som gick ut på att följa alla föreskrifter så nitiskt att arbetstakten därmed minskades.⁸⁶

Under konflikten vid vattenledningen 1911–1912 använde sig Sundbybergs LS av blockad. Blockaden tillkännagavs genom annonser i Syndikalisten och genom affischering i Sundbyberg och Stockholm. Trots detta fick LS problem med strejkbrytare, både oorganiserade och LO-anslutna sådana. Om arbetslaget fick ut de pengar de ansåg sig ha rätt till framgår inte.

Under de första åren var Sektion 4s fackliga kampmetoder enkla. Då någon eller några av medlemmarna fick problem på arbetsplatsen rapporterade de detta till medlemsmötet. Mötet diskuterade den uppkomna situationen och utsåg sedan en kommitté. Principen tycktes vara att de som invaldes i kommittén inte själva skulle arbeta på den aktuella arbetsplatsen. De kommitterade begav sig sedan till arbetsplatsen för att förhandla – ”satte sig i förbindelse med arbetsgivaren” – brukade det heta. Kommittén återrapporterade sedan till kommande möte. Om mötet inte var nöjt med förhandlingsresultatet sattes arbetsplatsen i blockad. Den som då dristade sig till att utföra det blockerade arbetet behandlades som strejkbrytare – eller ”efter förtjänst” – som var den sedvanliga benämningen. Oftast gav arbetsgivaren med sig, helt eller delvis, i det här läget. Resultatet beskrevs då som seger eller kompromiss. Först mot slutet av den undersökta perioden tycks Sundbybergs LS få det allt svårare att hävda sig på det fackliga planet. Vid en konflikt på Fredfors remfabrik under 1920 fick LS till exempel backa eftersom de indragna medlemmarna ”sjelfa förfelat sig”.⁸⁷ Allt fler ärenden kom också att gälla organisationstillhörigheten. LO-avdelningarna började mer aktivt att försöka stöta ut syndikalisterna från arbetsplatserna. Sådana dispyter ägde bland annat rum med Grov- och fabriks avdelning på Spis- och knäckebrödsfabriken Kronan,⁸⁸ med Jern- och metall på Nybergs lödlampsfabrik⁸⁹ och med Skofabriksarbetarföreningen på Andersson och Björcks skofabrik.⁹⁰ Mot slutet av 1920 gick de LS-anslutna arbetarna på Fredfors remfabrik över till Grov- och fabriks.⁹¹ Medlemsvärvarstriderna mellan syndikalister och LO-avdelningarna i Sundbyberg tog sin början 1919 och ökade under 1920. Samtliga gällde fabriker och industrier. LO-avdelningarna tycks alltid, åtminstone av LS protokoll att döma, varit den aggressiva parten. På byggarbetsplatserna och på Lavéns, där LS var starkt, intog LO-avdelningarna en mer avvaktande hållning.

⁸⁵ Blomberg: Samhällets fiender, sid. 17-22.

⁸⁶ Blomberg: Män i mörker, sid. 129-131. Jämför även Falk, sid 35-36.

⁸⁷ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 7/3-1920.

⁸⁸ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 10/2-1920.

⁸⁹ LS korrespondens.

⁹⁰ Sundbybergs LS mötesprotokoll 3/5-1920.

⁹¹ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 4/10-1920.

Lavéns kolimport AB

Lavéns kolimport AB återkommer ofta i konfliktrapporteringen och var den enskilda arbetsplats där syndikalisterna i Sundbyberg hade det största antalet medlemmar. Lavéns försåg sundbybergarna med kol och ved. Veden och kolet fraktades till Lavéns med godståg eller kolpråm. På arbetsplatsen krossades kolen varefter den lastades och kördes ut till kunderna med häst och vagn. På Lavéns fanns kontor, vedgård, kolupplag och stall.⁹² Lavéns bedrev även verksamhet i Stockholm där Stockholms LS hade medlemmar. Efter att en förhandlingskommitté misslyckats med att få igenom sina krav satte Sektion 4 Lavéns i blockad på hösten 1916. Striden gällde prislistor som lämnats in men ej godkänts av företaget.⁹³ Blockadmeddelanden trycktes upp på den anarkistiska tidningen Brands tryckeri, annonser sattes ut i pressen och sex strejkvakter utsågs. Trots att blockaden var total beslöt ett extra strejkmöte att ”skötseln av hästarna t ex fodring, vattning och ryckt skulle fortgå obehindrat av konflikten.”⁹⁴ Trots att syndikalisterna var kända för att förespråka en hänsynslös kamp mot kapitalisterna så ställde Sektion 4 åtminstone inte oskyldiga hästar till svars för de usla arbetsförhållandena. Då ledningen för Lavéns ej ville gå med på kraven beslöt Sektion 4 att utöka blockaden genom att försöka få Lavéns arbetare i Stockholm att gå ut i sympatistrejk. Sektion 4 kallade också till ett gemensamt möte för Lavéns arbetare i Sundbyberg och Stockholm.⁹⁵ Detta tycktes göra susen. Bolaget beviljade då de flesta av Sektion 4s krav och strejken avbröts.

Denna tidiga strejk på Lavéns är ett tydligt exempel på Sektion 4s kampmetoder: En kommitté som först framställer krav, varpå medlemsmötet beslutar om blockad. Blockaden utökas sedan så mycket som möjligt tills arbetsgivaren ger med sig. En taktik som är både enkel och effektiv. Det hela förutsätter dock facklig styrka och inte minst att andra fackföreningar inte aktivt motarbetar striden.

En mindre lönekonflikt inträffade på Lavéns under 1919⁹⁶ och i februari 1920 utbröt återigen en större konflikt på företaget. Sundbybergs LS tog inför konflikten kontakt med Timmermansfackföreningen och Kolutkörarfackföreningen som också hade medlemmar på arbetsplatsen för att söka samarbete.⁹⁷ Ett par medlemmar från Kolutkörarfackföreningen närvarade också på Sundbybergs LS strejkmöte.⁹⁸ Dessa anklagade där en LS-medlem, chauffören Dahl, för strejkbryteri då denne setts köra omkring med kol. LS utsåg en kommitté att utreda saken. Dahl dök själv upp på kommande möte för att förklara att han genast på kommitténs uppmaning inställt bilen. Efter en diskussion valde mötet att betrakta Dahls uppförande som förlåtligt.⁹⁹ Tiderna hade i alla fall förändrats i den bemärkelsen att Lavéns kolutkörare inte längre var kuskar med häst och vagn utan chaufförer med bil. Konflikten avblåstes samma månad med okänt resultat.

Registret

En kampmetod som var unik för den svenska syndikalismen var registret. ”Såvitt man vet utformades registret av syndikalistiska anläggningsarbetare under 1910-talet. Metoden går åtminstone att spåra tillbaka till en rallarkonferens i Gävle 1913.”¹⁰⁰ Registret reglerade löne-

⁹² Uppgifterna sammanställda ur mötesprotokoll och SST, 25/4-1917.

⁹³ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 25/8-1916.

⁹⁴ Sektion 4 mötesprotokoll, 7/8-1920.

⁹⁵ Sektion 4 mötesprotokoll, 12/9-1916.

⁹⁶ Sektion 4 mötesprotokoll, 28/9 och 19/10-1919.

⁹⁷ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 10/2-1920.

⁹⁸ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 15/2-1920.

⁹⁹ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 1/3-1920.

¹⁰⁰ Falk, sid. 3.

förhållanden och fungerade samtidigt som arbetsförmedling. Det handlade om makten över arbetet. Registret gick ut på att arbetarna, i det här fallet syndikalisterna, skulle statistikföra sina arbetsmoment och själva kostnadsberäkna arbetet. Tanken var att LS på så vis kunde bestämma priset på arbetet utan att förhandla med arbetsgivaren. I själva verket kom registerprislorna ofta att bli föremål för förhandling. Om någon, efter att priset fastställts, tog arbete till underpris behandlades denne som strejkbrytare.

Diskussionen om skapandet av ett register i Sundbyberg tog sin början i juli 1919.¹⁰¹ I december samma år tillsattes en registerkommitté på tre personer. Registerverksamheten gick trögt till en början. Ett par arbeten registerfördes i mars 1920.¹⁰² I juli valdes en ny registerkommitté om åtta personer. Till registerförare valdes P.R. Redelius. Då det framkom att entreprenören Johansson hade åtagit sig ett arbete hos en inspektör Gustafsson men utfört det till ett lägre pris än det registerförda beslöt Sundbybergs LS att sätta arbetet i blockad och att annonsera detta i pressen.¹⁰³ Sundbybergs LS arrangerade ett möte i registerfrågan med Gustaf Sjöström från SAC som talare. På mötet närvarade även medlemmar i Grov- och fabriks som inbjudits för att diskutera ett eventuellt samarbete i frågan. I december 1920 omvaldes P.R. Redelius till registerförare. Denne P.R. Redelius tycktes åtnjuta ett stort förtroende eftersom han även gavs i uppdrag att själv utse lämpliga fackmän att ingå i registerkommittén.¹⁰⁴ I kommittén kom att ingå fackmän från följande yrkeskategorier: cement, jordschaktning, bergsprängare och armerare.¹⁰⁵

Under 1920 kom 52 arbetares löner att regleras av Sundbybergs LS register. Av dessa var 33 LS-anslutna, 16 var LO-medlemmar och 3 oorganiserade.¹⁰⁶ Arbeten som utfördes med handkraft och enklare hjälpmedel var givetvis lättare att statistikföra och mäta än mer avancerade arbeten inom till exempel industrin. Sundbybergs LS registerverksamhet berörde uteslutande bygg- och anläggningsarbetare. Statistikföringen innebar ett väldigt arbete. Det gällde att ligga steget före och veta mer än arbetsgivarna om arbetets art. Minsta småsak som förbisågs var betydelsefull, som när samme entreprenör Johansson dök upp på ett LS-möte och ville åta sig ett arbete för 28 kronor som var registerfört till 30 kronor. Arbetsgivaren hade påpekat att transportvägen var kortare än vad registerkommittén beräknat. LS-mötet godtog argumentet och tillät Johansson att ta arbetet.¹⁰⁷

Sammanfattning

Av de så kallade hemliga strategierna, som bland andra Eva Blomberg talar om, syns ingenting i underlaget. Kanske av naturliga skäl. Kan de varit så hemliga att de inte ens protokollfördes? De fackliga strategier som användes var från början enkla. Blockad och strejk, kombinerade med de för syndikalismen kännetecknande prislorna. De fiender som satte käppar i hjulet tycks främst varit konkurrerande LO-avdelningar, främst på industrierna och fabriker. Från 1920 började Sundbybergs LS, parallellt med de tidigare använda strategierna, att använda sig av registerverksamhet. Vad gäller registret, tycks LS även haft kontakter och kanske till och med ett visst samarbete med den LO-anslutna grov- och fabriksavdelningen.

¹⁰¹ Sektion 4 mötesprotokoll, 20/7-1919.

¹⁰² Sundbybergs LS mötesprotokoll, 7/3-1920.

¹⁰³ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 2/8-1920.

¹⁰⁴ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 20/12-1920.

¹⁰⁵ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 3/1-1921.

¹⁰⁶ Anläggnings- och byggnadsarbetarna inom SACs Registerrapport N:o 6.

¹⁰⁷ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 20/12-1920.

Solidaritet

Några av syndikalismens principer gick ut på att ha en decentraliserad verksamhet, låga avgifter och att inte ödsla kraft på att bygga upp stora centrala strejk- och stridsfonder som man menade skapade onödig byråkrati och elitstyre. SAC och dess LS kan därför betraktas som de fattigaste av de fattiga i fackföreningssammanhang. I gengäld hade syndikalisterna stor lokal beslutanderätt och handlingsfrihet. Detta ställde också höga krav på den inbördes solidariteten.

Kamrater emellan

SACs LS understödde varandra med hjälp av så kallade bidragslistor som skickades runt i landet. En av de listor Sektion 4 skickade ut berörde medlemmen F.H. Sundberg som insjuknat. I Syndikalisten redovisades sedan de inkomna bidragen. Bidragslistan för F.H. Sundberg inbringade en summa av 365:60. Bidragen kom från cirka 50 olika LS, från Malmö i söder till Östersund i norr.¹⁰⁸

Bidragslistorna kunde beröra i stort sett vad som helst. De flesta handlade dock om strejker eller kamrater som hamnat i knipa. Så här kunde det låta:

”Fagerland rapporterade att det kommit fem stycken bidragslistor. Af dessa hade kassören på eget ansvar skickat tre tillbaka. Sedan kassören uppläst listorna och motiverat sin handling godkändes denna af mötet. Bidragslistan 4-97 från Tidö LS för vår kamrat Richard Hansson som vid ett sprängskott fick vänstra armen afskjuten samt bidragslista 4-17, Lysekils LS, för kamrat C.A. Malm som äfven vid ett olycksskott fått sitt högra ben sönderskjutet. På förslag af Fagerland beslöts att sektionen skulle teckna 2 kronor på hvardera listan samt skicka dem.”¹⁰⁹

Vid så gott som samtliga medlemsmöten behandlades inkomna bidragslistor. Bedömningen av listorna kunde vara olika beroende på mötesdeltagarnas uppfattning av hjälpbehov och på läget i den egna kassan. Sektion 4 och Sundbybergs LS tycks dock i allmänhet ha varit generösa härvidlag. En del listor skickades tillbaka direkt av kassören. Andra kunde skickas tillbaka blanka efter beslut av mötet. Oftast beviljades däremot bidrag. Även då fanns gradskillnader. Medlemsmötet beslutade om vilket belopp som skulle tas ur den gemensamma kassan. Därefter kunde listorna eventuellt få cirkulera bland mötesdeltagarna. I särskilt angelägna fall bars listorna även runt på arbetsplatserna. Detta gjordes av mötet utsedda enskilda medlemmar eller av kommitterade som sedan redovisade till nästkommande möte.

Även om bidragslistorna utgjorde ett viktigt stöd så var det kanske främst stödet ur den egna kassan som räknades då det gällde konflikter som LS drev för egen maskin. I Sundbyberg tillämpade syndikalisterna principen om lika understöd för alla medlemmar. Diskussionen om principerna för utbetalning av understöd gällde främst om gifta och ogifta, det vill säga ungarlar, skulle få ut lika mycket pengar i understöd vid konflikter och dylikt.¹¹⁰

Under 1920 kom den inbördes solidariteten och LS ekonomi att ställas inför hårda prövningar då byggnadsarbetarna i stockholmsområdet lockoutades under en lång period.¹¹¹ Det utsatta

¹⁰⁸ Syndikalisten, 6/5-1914.

¹⁰⁹ Sektion 4 mötesprotokoll, 15/4-1917.

¹¹⁰ Se t. ex. Sektion 4 mötesprotokoll 28/9-1919, där 14 medlemmar mot noll röstade för 'likställighetsunders-töd'.

¹¹¹ Bergkvist och Arvidsson, sid. 43.

ekonomiska läget diskuterades: ”Frågan om medlemmarna skall få låna pengar ur kassan i trengande fall. Mötet beslöt att ge kassören tillstånd att räcka en hjälpande hand så långt som kassan tillät.”¹¹² Många av LS medlemmar fick det svårt och halkade efter med sina avgifter. I maj ville LS kassör F.H. Sundberg göra en ”påstötning till medlemmarna (...) som är i rest med kontingenten. Men sedan flera talare yttrat sig enades mötet om att ej göra något åt saken så länge byggnadslockouten varar.”¹¹³ I november återkom den bekymrade kassören i ärendet med frågan om ”huruvida han skulle utbetala understöd längre till medlemmar emedan det drog hårt på kassan.” Mötet beslöt att ”understöd skall utbetalas åt godkända medlemmar.”¹¹⁴

Om vintrarna var det kallt i de dåligt isolerade husen. På vintern 1920 satt de mötesaktiva i Sundbybergs arbetarrörelse och huttrade i Folkets hus. Sundbybergs LS blockad mot Lavéns kolimport AB visade sig slå tillbaks mot den egna verksamheten. LS blockadvakter hindrade all utkörning av kol. I februari beslöt därför LS medlemsmöte att styrelsen för Folkets hus skulle släppas förbi blockadvakten för att få ”inköpa och hemforsla 20 hl. kocks...”¹¹⁵

Solidariteten som vapen

I augusti 1916, hela fyra år efter strejken vid vattenledningsarbetet, anmälde sig en arbetare vid namn Johansson på Sektion 4s medlemsmöte:

”Behandlades en avbön av Johansson vilken uppträtt osolidariskt vid den konflikt Sundbybergs LS förde vid vattenledningsanläggningen år 1911–1912. Johansson vilken då tillhörde afd. 45 Grov- och fabriks (...) men nu är oorganiserad påstod sig ej haft kännedom om blockaden oaktat blockadmeddelanden voro uppsatta lite var i köpingen men anhöll det oaktat om ursäkt för sitt beteende samt förklarade sig villig ingå som medlem i Grov- och fabriks. Mötet beslöt skänka honom tillgift samt anse honom som kamrat i händelse han höll sitt ord och ingick som medlem i antingen den syndikalistiska eller den gamla fackföreningen samt beslöt mötet att ej utsätta det i någon tidning men skulle Johansson erhålla protokollsutdrag så snart han visade klar medlemsbok i någon av de nämnda organisationerna.”¹¹⁶

Strejk- eller blockadbrytare och andra som svek arbetarnas sak dömdes hårt. Hur dessa människor behandlades i de egna hemorterna är inte svårt att lista ut. De som reste till andra platser kom inte heller undan så lätt. Tidningen Syndikalisten var fylld av varningar eller veritabla efterlysningar, så kallade prickningar, på folk som på ett eller annat sätt förbrutit sig mot SAC och LS. Inställningen till strejk- och blockadbrytare var oresonlig och kompromisslös. För dem som kunde åberopa förmildrande omständigheter, som ovan nämnde Johansson, fanns ett sätt att komma undan och det var att begära avbön. Om avbön beviljades lämnade LS ut ett protokollsutdrag med stämpel som visade att vederbörande var förlåten.

Det fanns dock fler sätt att svika organisationen. Nedanstående annons i Syndikalisten är inte bara typisk, den utgör även en god provkarta på olika typer av fuffens opålitliga så kallade kamrater kunde ställa till med:

”Varning. Kamrater landet runt varnas för en ‘skubbare’ av första klass, medl. n:o 11288 Karl Joel Ståhl född den 28/8 1894 i Bollnäs, Gävleborgs län, numera kyrkobokförd i Ytterhogdal,

¹¹² Sundbybergs LS mötesprotokoll, 17/5-1920.

¹¹³ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 27/5-1920.

¹¹⁴ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 15/11-1920.

¹¹⁵ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 10/2-1920.

¹¹⁶ Sektion 4 mötesprotokoll, 7/8-1916.

Jämtlands län. Hans signalement är följande: svart hår, bruna ögon, medellängd och något rund rygg. Är i besittning av en oerhörd talförmåga att ställa sig in hos folk, vilka han förr eller senare lurar på ett eller annat sätt. Han är förut prickad av Arbrå LS där han har förskingrat en till honom anförtrodd bidragslista samt lurat en hel del kamrater. Ur hans meritlista här i Ytterhogdal får följande framhållas: I egenskap av prenumerationsamlare för Syndikalisten har han uppburit avgifterna men ej prenumererat; han har även lurat en hel del kamrater på pänningar. Han har beljugit LS och dess medlemmar för utomstående. Vi stämplar honom som förrädare. Kamrater! Bemöt honom efter förtjänst. Parasiterna skall utrotas. För Ytterhogdals LS. Leander Danielsson.”¹¹⁷

För Karl Joel Ståhl fanns nog dessvärre ingen avbön att få. Sundbybergs LS tidigare nämnda efterlysning av den ”förr kassören (...) Gustaf Lundqvist” som försvunnit med 62 kronor, från 1912, kan sägas vara en mildare form av prickning.

Vid strejken på Lavéns hösten 1916 utövade Sektion 4 ett hårt socialt tryck mot de strejkbrytare som företaget använde sig av:

” ... har dem lyckats få tre strejkbrytare. En utaf dessa förklarade helt fräckt att han har väl rätt att arbeta var han vill, samt ett par karlar som kör som sträjkbrytare, deras namn är (*oläsligt*) och Holmberg, likaledes en springpojke Engström, dessa äro så gott som helt blockerade, vad det gäller att få mat, så de äro snart nog omöjliggjorda, att stora utsikter finnes att firman snart måste bevilja arbetarnas kraf.”¹¹⁸

Detta tryck drabbade inte bara strejkbrytarna som individer utan slog även tillbaks mot företagen som sådana genom bojkotter: ”Fagerland meddelade att många personer (...) som förut tagit kol utaf firman nu sedan de fått kännedom om konflikten, upphört att taga kol derifrån, detta är en ganska skarp påtryckning och kännbart för firmans ekonomi ...”¹¹⁹ Vid en senare strejk på Lavéns agerade en kaféägare strejkbrytare genom att köra ut kol för Lavéns räkning. Frågan om Gustavssons kafé togs då upp LS medlemsmöte vilket beslöt ”att offentligt bojkotta kaféet.”¹²⁰

Sammanfattning

För syndikalisterna var solidariteten livsviktig. Den var ett sammanhållande kitt och på samma gång ett fruktat vapen. De som skötte sina åtaganden och betalade sina medlemsavgifter kunde räkna med ett stöd från Sektionen eller LS som gränsade till ekonomisk självutplåning för organisationen. Den medlem som på något sätt misskötte sig eller bröt mot solidariteten gavs många chanser till bättring – men riskerade sedan att stötas ut och behandlas hårt. Utomstående strejkbrytare lämnades ingen pardon. Deras namn affischerades och annonserades ut offentligt, det sociala trycket hindrade även affärsidkare, kafé- och restaurangägare att betjäna dem. Att som tillrest strejkbrytare besöka en festplats eller liknande var nog inte heller att rekommendera. Förutom ett socialt tryck, kunde även bojkotter utlösas mot kafé- och affärsidkare som agerade strejkbrytare genom att befatta sig med blockerade företag.

¹¹⁷ Syndikalisten, 23/2-1918.

¹¹⁸ Sektion 4 mötesprotokoll, 7/8-1916.

¹¹⁹ *ibid.*

¹²⁰ Sundbybergs LS mötesprotokoll, 15/2-1920.

Slutsatser

De fyra utvalda punkterna ”Mötesverksamhet”, ”Medlemskapet”, ”Facklig strategi” och ”Solidaritet” anser jag vara enskilt så pass väl redogjorda för i undersökningen och i de efterföljande sammanfattningarna att det är onödigt att ta upp enskilda resonemang kring respektive punkt här. Istället får de fyra punkterna som helhet, tillsammans med den övriga kronologiska undersökningen, tjäna som underlag för detta och följande kapitel.

Syndikalismen kom tidigt till Sundbyberg. I december 1910 bildades ett LS i samhället. Vid årsskiftet 1912/1913 lades verksamheten ned och de kvarvarande medlemmarna övergick till Stockholms LS. Syndikalisterna från det gamla Sundbybergs LS byggde snabbt upp en egen verksamhet med självständig karaktär inom Stockholms LS. Från 1915, och möjligen något tidigare, verkade sundbybergarna som Sektion 4 av Stockholms LS. Det mesta tyder på att syndikalisterna i Sundbyberg under de första åren 1910–1915 var en ganska liten grupp som så gott som uteslutande bestod av byggnads- och anläggningsarbetare. Med tiden kom arbetare från andra yrkesgrupper att ansluta sig, till exempel kolutkörare och fabriksarbetare. Sektion 4s verksamhet kom snabbt att utvecklas från att vara en sektion för bygg- och anläggningsarbetare inom Stockholms LS till att återigen fungera som ett självständigt LS som organiserade alla yrkesverksamma i ett geografiskt område. Från 1920 återbildades Sundbybergs LS som självständigt LS med en verksamhet helt fristående från Stockholms LS.

Syndikalisterna i Sundbyberg visar under perioden prov på både skötsamhet och bråkighet. Den välordnade mötesverksamheten, med noggrant nedtecknade och bevarade mötesprotokoll, kraven på nykterhet och en bildningsverksamhet med föredrag, diskussioner och slutligen bildandet av en studiecirkel, visar på en utbredd ”skötsamhet” för att tala med Ambjörnsson. Å andra sidan visar belägringen av polisstationen och det efterföljande bortförandet av konstapel Asp på en bångstyrig och ”bråkig” kultur av den typ som Magnusson beskriver. Förekomsten av dessa båda kulturer i kombination innebär att inte heller syndikalisterna i Sundbyberg passar in i Ambjörnssons skötsamhetsmodell. Trots att underlaget är bristfälligt, förefaller Blombergs förklaring om ”egensinne” och ”odisciplin” äga större giltighet här. ”Bråkighet” och ”skötsamhet” kan inte ställas upp som varandras motsatser i syndikalisternas fall, åtminstone inte vad gäller syndikalisterna i Sundbyberg.

För det sista kvartalet 1920 redovisade LS 191 medlemmar. SAC hade då 32 299 medlemmar fördelade på 398 LS i landet, av vilka Sundbybergs LS var det 33e största i medlemsantal. Några år tidigare, då SAC var mindre, var sundbybergarnas rangordning säkerligen långt högre. SAC utvecklades medlemsmässigt fram till 1925 då organisationen nådde sin högsta medlemsnumerär 37 366. Sedan följde en mindre nedgång tills SAC ånyo ökade till 36 583 år 1933. Därefter har medlemsantalet minskat sakta men säkert med undantag för ett par smärre trendbrott. Sundbybergs LS (Sektion 4) nådde sitt högsta medlemsantal redan år 1919 med 263 anslutna. Även i Sundbyberg var nedgången långsam men till skillnad från SAC som helhet och det närbelägna Stockholms LS åstadkoms inga större tillfälliga ökning av medlemskapet under 1920- och 30-talen.¹²¹ Kanske berodde detta på att socialdemokratin var särdeles stark i Sundbyberg.

Min ursprungliga frågeställning som gällde om syndikalisterna i Sundbyberg någonsin kunde utmana den starka socialdemokratin i samhället är svår att besvara. Särskilt om man med so-

¹²¹ Se officiell medlemsstatistik som publiceras årligen i SACs verksamhetsberättelser.

cialdemokratin menar både partiet och dess fackförening LO. En preliminär slutsats går ändå relativt enkelt att dra. Åtminstone om vi bortser från det socialdemokratiska partiets verksamhet. Striden stod främst på det fackliga planet. Syndikalismen i Sundbyberg dominerades under perioden av manliga bygg- och anläggningsarbetare. Trots att en viss oenighet och en del skärmytslingar mellan syndikalistiska och LO-anslutna bygg- och anläggare kan skönjas tycks ingen större strid utkämpats mellan arbetarna i dessa yrkesgrupper. Det är först då syndikalisterna börjar vinna insteg på Sundbybergs industrier åren 1918–1920 som de LO-anslutna fackföreningarna börjar uppträda aggressivt.

Den verkliga kampen om arbetarnas organisationstillhörighet tycks dessvärre börja på allvar då denna undersökning slutar. Att LS redan från början fick svårt att behålla medlemmarna på fabrikena är tydligt. Striden om bygg- och anläggningsarbetarna, där syndikalisterna i stockholmsområdet hade sitt starkaste fäste, skulle komma att stå långt senare. Först under åren kring andra världskriget kände sig LO starkt nog att våga attackera syndikalisterna på byggarbetsplatserna. Trots att syndikalisterna i Sundbyberg aldrig kom upp i liknande medlemsantal som till exempel Jern- och metall, står det klart att de under perioden ändå var en nagel i ögat på Sundbybergs socialdemokrati.

Avslutande diskussion

Det finns ett fundamentalt problem med litteraturen om den svenska syndikalismen, vetenskaplig eller ej. Många författare som inte är förtrogna med syndikalismens karaktär missförstår ofta det så kallade ledarskapets roll. Det är sant att det fanns ett ledarskap i den mening att SAC höll sig med arbetsutskott, centralkommitté, funktionärer och liknande. Trots att många utomstående forskare förutsätter detta så fungerade inte syndikalismens ledarskap på samma sätt som hos kommunister, socialdemokrater eller hos den traditionella borgerligheten. Man begår ett allvarligt fel om man läser in sig på det syndikalistiska ledarskapet och sedan förutsätter att dess åsikter och idéer sedan automatiskt föll ned på syndikalismens bas som ”brev från Kreml”. Händelserna i Västervik 1917 är ett tydligt exempel på det. Då det så kallade hungerupproret bröt ut i staden kom den lokala samorganisationen att hamna i stormens öga. I den mån syndikalisterna var drivande under hungerupproret i Västervik var det den lokala samorganisationen som var det. Kontakterna med SACs centrala instanser var närmast obefintliga och skedde på ett sent stadium. I efterhand skrev SACs ”koryféer” rapporter om händelserna med teoretiska och strategiska aspekter som grundats på vad som redan inträffat. Inom syndikalismen är det ofta basens praktiska verksamhet som ligger till grund för ledarskapets ideologiska resonemang. Inte tvärtom. Så var också fallet med registret. Det register som vuxit fram ur de syndikalistiska rallarnas praktiska verklighet kom så småningom att sättas på pränt och presenteras som syndikalistiskt idégods av det så kallade ledarskapet. Det hela var, om något, snarast ett resultat av en växelverkan mellan praktik och teori.

I undersökningen tycks det framgå tydligt hur registerverksamheten växte fram i Sundbyberg. Idén förefaller ha planterats ovanifrån, av SACs ledning, genom debatter, cirkulär och tidsningsartiklar, flygblad och så vidare. Medlemmarna i Sundbybergs LS kände sig osäkra från början och skickade efter en föredragshållare som kunde förklara registerverksamheten. Så småningom fick Sundbybergs LS igång en registerkommitté och något senare även en relativt omfattande registerverksamhet. Men var registret verkligen så främmande från början? Vilken var egentligen skillnaden mellan de enkla prislister som Sektion 4 till exempel lämnade in till Lavéns kolimport AB redan på hösten 1916 och det nya registret? Skillnaden var mycket liten

skulle jag vilja påstå. Kanske var det just så, att registertanken bottnade i det för syndikalisterna så typiska praktiska förhandlingsförfarandet att lämna in enkla löneprislistor. Dispyten mellan historikern Lennart K. Persson och Evert Arvidsson, författaren till SAC jubileumsskrift, berörde till stora delar registrets roll i SACs förnyelse. Visst kan man som Persson delvis gör, driva resonemanget att SAC övergav sin revolutionära generalstrejkslinje till förmån för en evolutionär syn på samhällsutvecklingen då registret infördes. Men ingen kan däremot få mig att tro att till exempel syndikalisterna i Sundbyberg var medvetna om att de gjorde något slags vägval då de började använda sig av registret. De fick ett nytt intressant vapen i sina händer som de genast gick ut för att pröva. Det var säkerligen så de såg på det själva. Bergkvist och Arvidsson har en klar poäng här. Här kolliderar den akademiske forskaren Perssons ”von oben-perspektiv” rejält med de självlärda aktivisterna Bergkvist och Arvidssons mer praktiska och akademiskt begränsade synsätt. Trots att senare forskning till viktiga delar vederlagt Bergkvist och Arvidssons beskrivning av SACs idéutveckling och praktik, så går det inte att beslå dem med lögn. Bergkvist och Arvidsson beskriver vad de uppfattar som sanning och verklighet. Det går givetvis att beskriva SACs förändring som ett resultat av omvärldens svek – oheliga pakter mellan arbetsgivare och socialdemokrater – för att svälta ut syndikalisterna. Sådana förklaringar äger givetvis också sin giltighet.

Att så mycket material, mötesprotokoll och annat, saknas för de första åren 1910–1916 gör att undersökningen kommit att halta en aning. Min uppgift för de första åren har snarast blivit att försöka återskapa ett stycke bortglömd lokalhistoria. Det är först från augusti 1916 som någon egentlig dokumentation finns bevarad och kvantifieringar och andra bearbetningar blivit möjliga. Jag har trots detta valt att börja från början. Dessvärre inser jag att undersökningen även i det avseendet lämnar mycket i övrigt att önska. Det finns en intressant förhistoria till LS bildande 1910 som inte berörs här. Denna kan säkert utgöra stoff till framtida studier. Det fanns en ungsocialistisk klubb i Sundbyberg, vars protokoll jag inte lyckats spåra, som bidrog till att propagera för bildandet av LS. Det skulle också vara intressant att se hur de LO-anslutna avdelningarna reagerade på SACs bildande.

Uppsatsen hade kunnat berikas och utökas med fler perspektiv. En jämförande studie av de konkurrerande LO-avdelningarna i Sundbyberg skulle nog tillåtit mer långtgående slutsatser. Min ambition har dock varit att undersöka syndikalisternas verksamhet i Sundbyberg åren 1910–1920. För att kunna göra detta på ett någorlunda tillfredsställande vis har jag tvingats avstå från jämförelser med LO-avdelningarna. Å andra sidan skulle, med den kännedom om underlaget jag nu besitter, uppsatsen även kunnat begränsas till att enbart behandla syndikalisternas kampmetoder. Det känns trist att avsluta undersökningen 1920, det år då LS börjar använda sig av registret på allvar. Att följa registerverksamhetens utveckling kan också vara en lämplig uppgift för kommande forskning om Sundbybergs arbetarrörelse.

Referenser

Otryckt underlag

Arbetarrörelsens Arkiv- och bibliotek (ARAB):

Stockholms LS:

Mötesprotokoll 1911–1913
Verksamhetsberättelser

Sundbybergs LS (1915–1919 Sektion 4):

Redogörelse över Sundbybergs LS 5-åriga verksamhet
Korrespondens
Medlemsförteckning 1921 (mapp 4)
Mötesprotokoll 1916–1927
Styrelseprotokoll 1920–1928
Verksamhetsberättelser

Stockholms universitet, Ekonomisk-historiska institutionen:

Falk, Kristian: Från registermetod till producentkooperation.
(Licentiatuppsats 1998)

Tryckt underlag

Ambjörnsson, Ronny: Den skötsamme arbetaren. Stockholm 1988.
Anläggnings- och byggnadsarbetarna inom SACs Registerrapport n:o 6. Örebro 1921.
Bergkvist, Karl och Arvidsson, Evert: SAC 1910–1960. Jubileumsskrift. Stockholm 1960.
Blomberg, Eva: Män i mörker. Stockholm 1995.
Blomberg, Eva: Samhällets fiender. Stockholm 1993.
Fernström, Karl: Ungsocialismen. Stockholm 1950.
Industriminnen i Sundbyberg. Länsstyrelsen i Stockholms län. Stockholm 1978.
Karlson, Tore: Röda dagar och grå ... Sundbyberg 1951.
Klockare, Sigurd: Svenska revolutionen 1917–1918. Stockholm 1967.
Larsmo, Ola: Himmel och jord må brinna. Stockholm 1993.
Lundh, Christer: Den svenska debatten om industriell demokrati 1919–1924. Lund 1982.
Magnusson, Lars: Den bråkiga kulturen. Vänersborg 1988.
Persson, Lennart K: Syndikalismen i Sverige 1903–1922. Stockholm 1975.
SACs Handbok 1918. Örebro 1918.
SACs verksamhetsberättelser 1910–1920.
Stockholms Lokala Samorganisation 20 år. Stockholm 1931.
Österberg, Henning: Sundbyberg under köpingstiden. Sundbyberg 1968.

Tidningar

Arbetaren
Stockholms Förstadsblad
Sundbybergs och Solna tidning (SST)
Syndikalisten